

СВИРИДЕНКО Р.В.

*студентка спеціальності «Соціальна робота»
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

СЕРГА Т.О.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри «Соціальної роботи»
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПОТРЕБИ ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ПРОЦЕСІ ЇХ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ У ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ

Сучасні суспільні трансформації в Україні, спричинені воєнними діями, призвели до значного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, серед яких чільне місце займають діти. У процесі вимушеної міграції вони стикаються не лише з матеріальними труднощами, а і з комплексом соціально-психологічних проблем: втратою звичного оточення, почуттям невизначеності, порушенням емоційної стабільності, розривом соціальних зв'язків. Ці чинники зумовлюють потребу в створенні сприятливого середовища для адаптації та інтеграції дітей ВПО у нові громади. Особливого значення набуває дослідження соціально-психологічних потреб цієї категорії дітей, адже саме від рівня їх задоволення залежить успішність процесу інтеграції, формування почуття безпеки та приналежності до спільноти.

У соціально-педагогічному контексті адаптацію розглядають як процес входження особистості в соціальне середовище шляхом узгодження власних потреб та інтересів із його нормами і вимогами. Здатність людини приймати соціокультурні правила та виконувати визначені суспільством ролі виступає ключовим елементом її соціалізації [1].

На думку Н. Маркової, особливістю соціалізації та адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб є те, що вони переживають період активного становлення особистості, перебуваючи під впливом двох важливих середовищ – родини та нової громади. У певних випадках цінності сімейного виховання можуть не збігатися з нормами і традиціями приймаючої громади. Подібні розбіжності здатні створювати ризики для

розвитку дитини, зокрема сприяти викривленню особистісних установок або формуванню асоціальних рис [3, с. 60-61].

Крім того, пережиті дітьми травматичні події суттєво позначаються на їхньому когнітивному розвитку, особливостях поведінки, характері міжособистісних взаємин, рівні самооцінки та на формуванні світоглядних орієнтацій. Серед ключових соціально-психологічних труднощів, з якими стикаються діти ВПО, можна виокремити такі групи:

- фізіолого-психологічні: порушення психічного та соматичного здоров'я, погіршення загального самопочуття, труднощі з концентрацією уваги, дефіцит комунікативних умінь, неадаптивні моделі взаємодії в новому соціальному середовищі, відсутність базової довіри до оточення, підвищений рівень тривожності тощо;

- педагогічні: ускладнене прийняття навчальних норм і правил, що встановлені приймаючою громадою, низький рівень володіння українською мовою, невідповідність освітньої підготовки існуючим вимогам у новій громаді, когнітивні труднощі;

- соціальні: вразливість у ситуації вимушеної міграції, зниження соціального статусу та ресурсних можливостей сім'ї, низький рівень матеріальної забезпеченості, проблеми з отриманням документів для доступу до освіти, упереджене чи відчужене ставлення з боку приймаючої громади;

- культурні: відсутність знань про нову культурну реальність, складність у її прийнятті, суперечності у ціннісних орієнтаціях та емоційних реакціях, труднощі з формуванням особистісної ідентичності, почуття тривоги та страх втратити власну культурну самобутність [2; 4].

Багатогранність проблем, із якими стикаються діти внутрішньо переміщених осіб, свідчить про складність процесу їхньої інтеграції у нове соціокультурне середовище. Пережиті втрати, психологічні травми та розрив із звичним оточенням не лише ускладнюють соціалізацію, а й актуалізують потребу в особливій підтримці та створенні безпечного простору для розвитку. Саме тому надзвичайно важливо визначити коло ключових потреб цієї категорії дітей, адже їх задоволення виступає фундаментом успішної адаптації, сприяє формуванню почуття прийняття у громаді та забезпечує умови для гармонійного особистісного розвитку.

Процес адаптації дітей ВПО є складним, оскільки вони стикаються не лише з матеріальними викликами, а й із серйозними психологічними, освітніми, соціальними та культурними бар'єрами. Задоволення їхніх базових і специфічних потреб є необхідною умовою успішної інтеграції у нову громаду. Найважливіші потреби дітей ВПО у процесі адаптації та інтеграції у приймаючі громади включають:

1) психологічні потреби:

- відновлення почуття безпеки після пережитих травматичних подій;
- зниження рівня тривожності та страху перед новим середовищем;
- формування позитивної самооцінки та впевненості у власних силах;
- потреба в емоційній підтримці з боку дорослих (батьків, педагогів, психологів);

2) освітні потреби:

- доступ до якісної освіти без перешкод, пов'язаних із відсутністю документів;
- підтримка у подоланні мовного бар'єру та труднощів у засвоєнні навчального матеріалу;
- адаптація навчальних програм до індивідуальних можливостей дітей;
- створення умов для рівного доступу до позашкільних освітніх послуг;

3) соціальні потреби:

- включення у дитячі колективи та інтеграція в життя громади;
- подолання почуття ізоляції та відторгнення;
- забезпечення матеріальної підтримки та соціального захисту сімей ВПО;
- формування довірливих взаємин із однолітками та дорослими у новому середовищі;

4) культурні потреби:

- збереження власної культурної ідентичності та традицій;
- ознайомлення з культурними особливостями нової громади;
- формування толерантного ставлення як з боку приймаючого середовища, так і з боку самих дітей ВПО;
- розвиток здатності поєднувати культурні надбання.

Отже, діти внутрішньо переміщених осіб є особливо вразливою категорією, яка потребує цілеспрямованої соціально-психологічної підтримки в умовах вимушеної зміни середовища. Їхні проблеми охоплюють фізіолого-психологічну, освітню, соціальну та культурну сфери, що суттєво ускладнює процес адаптації та інтеграції у нові громади. Забезпечення задоволення ключових потреб дітей ВПО – від відновлення відчуття безпеки та емоційної стабільності до можливості отримувати якісну освіту і зберігати культурну ідентичність є основою їх гармонійного розвитку та соціалізації. Розв'язання зазначених проблем потребує

комплексного підходу, що включає співпрацю сім'ї, закладів освіти, соціальних служб, громадських організацій і приймаючої громади. Лише за таких умов можна створити безпечне середовище, яке сприятиме формуванню у дітей ВПО почуття приналежності, захищеності та перспективи успішного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Блинова О.Є. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів : підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 3 (1). С. 111-117.
2. Волченко Л.П. Соціально-психологічні особливості адаптації учнів, які мають статус внутрішньо переміщених осіб, до нових умов життєдіяльності. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2018. 3 (1). С. 91-101.
3. Маркова Н.В. Особливості адаптації дітей вимушених переселенців. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. № 6 (320). С. 60-65.
4. Роговська О., Бабачанас С. Проблеми інтеграції дітей внутрішньо переміщених осіб до приймаючої громади. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування*. 2024. № 1 (12). С. 540-555.